



EEN UITSTAPJE NAAR PANNERDEN

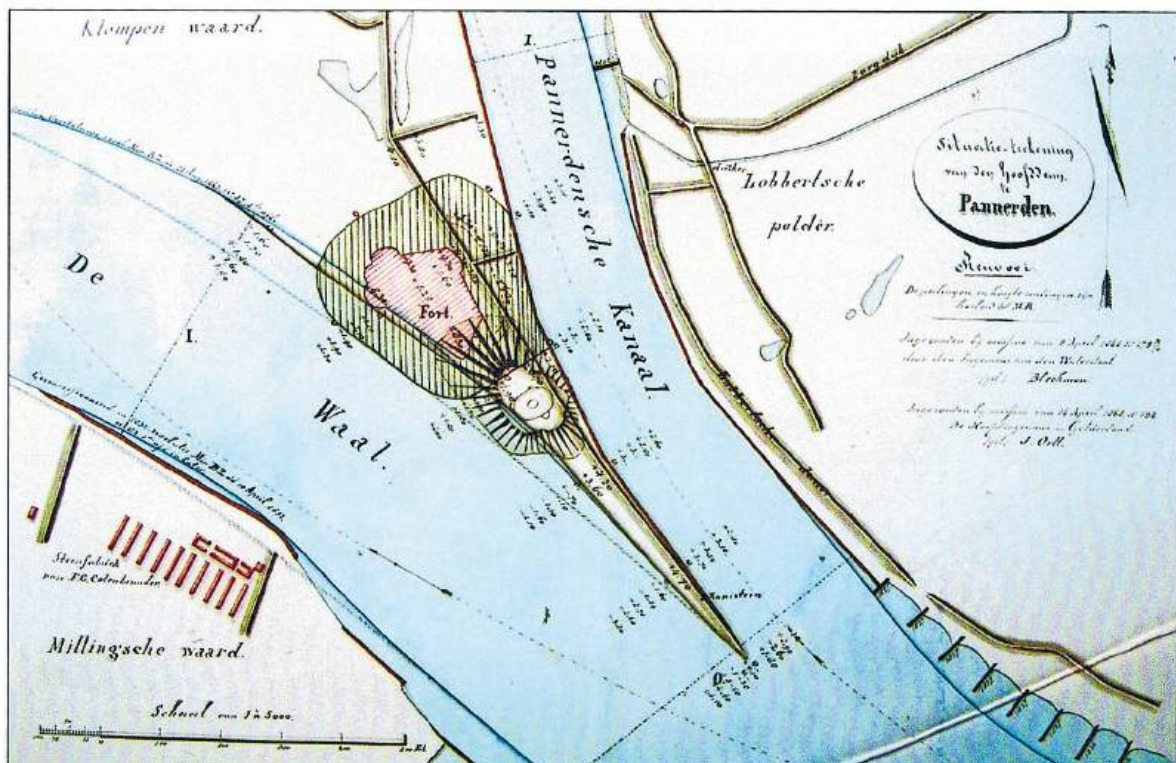
Een grote molshoop in het landschap

Wat doet dit verhaal over een fort dat op zo'n 90 km afstand ligt van Gooise Meren in deze historische rubriek? Welnu, dit fort speelde een uiterst belangrijk rol in de Nieuwe Hollandse Waterlinie, waarvan ook de vesting Naarden deel uitmaakte. De Waterlinie strekte zich immers uit van de vestingen Muiden en Naarden aan de toenmalige Zuiderzee tot de ondoordringbare wateren van de Biesbosch.

De linie bestond uit een reeks forten, andere bouwwerken en inlaatluizen langs het 85 km lange en 3 tot 5 km brede inundatiegebied (inunderen is onder water zetten). Tot de linie behoorden naast de vestingen Muiden, Weesp en Naarden ook de Karnemelkslootforten, Fort Werk IV bij Spant en de

betonnen schuilplaatsen in en rond De Fransche Kamp. Al deze militaire waterbouwkundige en ook droge werken werden aangelegd in de periode 1815-1881 en regelmatig aangepast en verbeterd. Fort Pannerden dateert ook uit deze tijd.

Slot op de hoofdkraan
Fort Pannerden was de meest vooruitgeschoven post van de Waterlinie, ingeklemd tussen de Waal en het Pannerdensch Kanaal, op slechts luttele kilometers van onze oostgrens. Om de Nieuwe Hollandse Waterlinie bij oorlogsdreiging inderdaad onder water te zetten, een gebied van ruim 40.000 hectare, ook al is het maar tot kniehoogte, is een grote, maar vooral constante watertoevoer nodig. Daarvoor was de Rijn van essentieel



■ Het fort ten tijde van de bouw rond 1870. FOTO: PICASA

belang. Met name het water dat via het Pannerdensch Kanaal, de Nederrijn en de Lek naar het westen stroomde, kon worden aangewend voor de inundatie van het polderland. Tenzij de vijand kans zou zien om het begin van het Pannerdensch Kanaal af te dammen! In dat geval stagneerde de watertoevoer volledig. Daarom moest je het splitsingspunt van de Rijn grondig bewaken en in geval van vijandelijkheden efficiënt verdedigen. Voor deze strategische verdediging werd tussen 1869 en 1871 Fort Pannerden gebouwd. Het was zodoende als het ware de hoofdkraan van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Bouw van het fort

Het fort ligt verborgen onder de aarde en is inclusief tussenverdiepingen vijf verdiepingen hoog. Het fort was aan alle zijden verdedigbaar om te voorkomen dat de vijand het kanaal zou afdammen. Daarnaast controleerde men vanuit het fort de scheepvaart. Het is een enorm complex van 25.000 m² met een hoofdgebouw, een droge gracht, stenen muren en een zware, brede aarden wal, kazematten en overdekte gangen. In alle richtingen waren talrijke kanonnen opgesteld. In totaal telde het complex honderdtwintig vertrekken. Voor de bouw waren dertien miljoen bakstenen nodig. Die kwamen van steenfabrieken in de buurt. De muren waren 190 cm dik en de plafonds 60 cm. Al tijdens de bouw bleek dat het fort niet sterk genoeg was om de nieuwe brisantgranaten te weerstaan, zodat al in 1886 verbeteringen moesten worden aangebracht. Daarbij werd ook het pas uitgevonden beton gebruikt, met spoorstaven als versterking. Het was toen echt een verborgen pantserfort.

Na 1939

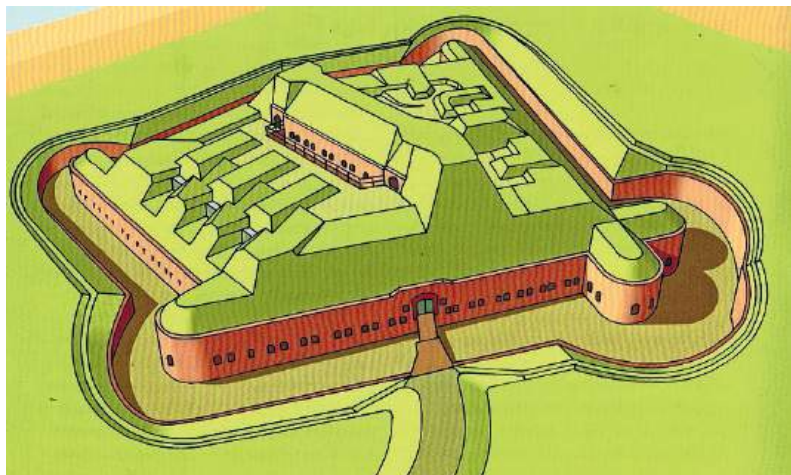
Tijdens het interbellum werd het complex ontmanteld en verwaarloosd. In 1939, aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog, werd Fort Pannerden weer geactiveerd, maar op 10 mei 1940 was het nieuwe beton nog nauwelijks droog. Op 11 mei werd het fort door Duitse vliegtuigen aangevallen en moesten de Nederlandse militairen zich overgeven. Daarna werd het fort geplunderd. Eerst door de Duitsers, na de oorlog door

op avontuur beluste jongeren. In 2000 werd het fort gekraakt, na 2008 verdwenen de krakers en werd het fort gerestaureerd. Na de restauratiewerkzaamheden in 2011 is het fort opengesteld voor het publiek en kunnen er rondleidingen gevolgd worden.

Bron:

Fort Pannerden. Door Gert Huting. Hollandse Waterlinie Erfgoed Reeks. 2012

Klaas Oosterom



■ Fort Pannerden (tekening Lex Tempelman). FOTO: PICASA



■ Het fort met links het Pannerdensch Kanaal en rechts de Waal.



■ U nadert het fort!.

